

***Het achtste leven (voor Brilka)* - Nino Haratischwili**

Elly Schippers & Jantsje Post
Vertalersgeluktournee 2018

Hoe het kwam, hoe het ging en hoe het eindigde

Dit is een bewerkte versie van het praatje dat Jantsje Post en ondergetekende op 16 april bij boekhandel Godert Walter in Groningen en op 9 mei bij boekhandel Blokker in Heemstede hielden.

Hoe het kwam

In oktober 2014 zat Jantsje in de trein naar Frankfurt. Ze kwam vers van de Vertalersvakschool en had van de docenten daar geleerd dat ze moest netwerken. Dus ging ze met een aantal studiegenoten naar de Buchmesse. Onderweg las ze een bespreking van de pas verschenen roman *Das achte Leben (für Brilka)* van Nino Haratischwili. Dat verhaal sprak haar erg aan en indachtig de lessen van haar docenten stapte ze op de Messe meteen op de uitgever van het bewuste boek af, zei dat ze vertaalster was en interesse had voor de roman. Tot haar verbazing kreeg ze een exemplaar mee en werd haar zelfs verteld dat de rechten al aan een Nederlandse uitgeefster waren verkocht. Die uitgeefster bleek Nelleke Geel te zijn, voor wie ik o. a. *Het lot van de familie Meijer* van Charles Lewinsky heb vertaald. Jantsje stuurde Nelleke een mail, waarin ze schreef dat ze het boek graag zou vertalen en dat ze op de Vertalersvakschool les had gehad van mij. Nelleke belde mij en vroeg of ik ervoor zou voelen het boek samen met Jantsje te vertalen, want het was een “dikkerdje” (1275 blz.) en ze wilde liever niet jarenlang wachten tot iemand de klus in z'n eentje had geklaard. Na wat gesprekken en nachtjes slapen besloten Jantsje en ik het avontuur aan te gaan en zo veranderden we van docent en cursist in covertalers.

Hoe het ging

Omdat Jantsje meteen kon beginnen en ik nog niet, hebben we gekozen voor een werkwijze die ik bij covertalingen al eerder had toegepast, namelijk de een maakt een ruwe versie van het hele boek en de ander neemt die versie woord voor woord door en corrigeert, hervertaalt, slijpt. Het boek bestaat uit zeven delen en telkens als Jantsje een deel af had, stuurde ze het naar mij en bewerkte ik het en lichtte een en ander toe. Dat ging terug naar haar, waarop zij weer reageerde en er zo nodig veranderingen in aanbracht. Alle knelpunten werden per mail of live besproken en met vereende krachten opgelost. Een kleine twee jaar later lag de drukproef op ons bureau en nog eens twee maanden later het boek.

Het boek en de schrijfster

Nino Haratischwili is een Georgisch-Duitse schrijfster, die in 1983 in Tbilisi werd geboren en op haar twaalfde naar Duitsland verhuisde.

Nino
Haratischwili,
1983 Tbilisi

Ze studeerde film- en theaterwetenschappen in Tbilisi en Hamburg, waar ze woont en werkt. Na diverse toneelstukken en enkele romans wilde ze een boek schrijven over Georgië in de jaren tachtig en negentig, maar gaandeweg merkte ze dat ze steeds verder in het verleden terug moest gaan om aard en geschiedenis van de Georgiërs voor de westerse lezer duidelijk te maken. In de proloog verwoordt ze dit, bij monde van haar ik-vertelster Nitsa, als volgt:

Je zou dit verhaal kunnen beginnen in een oud huis in Berlijn [...] Maar je kunt het verhaal ook beginnen met een meisje van twaalf, dat besluit de wereld waarin ze leeft een nee in het gezicht te slingeren en op zoek te gaan naar een ander begin voor zichzelf en haar verhaal. Of je kunt helemaal teruggaan naar de wortels en daar beginnen.

En dat is wat ze vervolgens doet. Met haar nichtje Brilka als adressaat gaat Nitsa op zoek naar het verhaal van haar familie, een verhaal dat begint bij haar overgrootmoeder Stasia, geboren in 1900, en eindigt met de demonstratie tegen president Sakaasjvili in 2007 in Tbilisi. Meer dan een eeuw familiegeschiedenis, die verweven is met de geschiedenis van Georgië en daarmee van de Sovjet-Unie. Een familie waarvan de kinderen zijn beschadigd door het verleden van hun ouders, die op hun beurt zijn getekend door de geschiedenis en vooral door de terreur van het sovjetsysteem. Dat alles heeft in de familie de nodige taboes tot gevolg en dat grote zwijgen wil Nitsa nu doorbreken, voor Brilka, zodat die haar eigen leven kan gaan leiden. Het achtste en laatste deel van het boek, 'Brilka' getiteld, is dan ook blanco.

Het Duits van Haratischwili

Haratischwili schrijft dus in het Duits, hoewel dat niet haar moedertaal is. Is dat in het boek te merken? Ja en nee. In de Duitse pers werd gezegd dat haar taal zo exotisch was. Wij vonden dat wel meevallen, wel viel ons op dat ze bepaalde woorden kennelijk vanaf het begin op haar eigen manier heeft ingevuld. Het meest markante voorbeeld daarvan is het woord 'selbstvergessen', dat 'in zichzelf gekeerd', 'die in gedachten' betekent. De eerste keer dat het voorkomt gaat het over 'selbstvergessene Nächte'. Jantsje had het met hartstochtelijk vertaald, gezien de context volkomen begrijpelijk, maar toch wel erg afwijkend van de manier waarop het woord doorgaans wordt gebruikt. De tweede keer wordt er selbstvergessen gelachen en de derde keer selbstvergessen gedanst. Toen leek het raadzaam toch maar eens aan de schrijfster te vragen wat ze precies bedoelde. Haar antwoord luidde: hartstochtelijk, onbesuisd, emotioneel, vol begeerte en lust, een betekenis die de Duitser er normaal gesproken niet aan geeft.

Elly:

Seite 234, Zeile 11 v.o.: den **selbstvergessenen** Nächten – das Wort bereitet mir oft Schwierigkeiten. Ich kenne es nur in der Bedeutung ‚in Gedanken versunken‘, aber das heisst es hier wohl nicht. Ist hier leidenschaftlich, innig gemeint ist? Und auf S. 239, Zeile 8 v.u. auch? Und auf Seite 326, Zeile 16 v.o. vielleicht ausgelassen?

Haratischwili:

Ja, leidenschaftlich, kopflos, emotional, kindisch, voller Gier & Lust.

Hoe het eindigde

Met een prachtig vormgegeven boek, waarvan nu, anderhalf jaar later, ca 35.000 exemplaren zijn verkocht. En met een vijf uur durende toneelvoorstelling van het boek, die we in aanwezigheid van de auteur en de twee Engelse vertalers in Hamburg hebben bijgewoond. Erg leuk allemaal, maar halverwege de rit hebben we iets ondernomen wat we niet minder leuk vonden. Als je zo lang en zo intensief met een boek bezig bent en daardoor een heel volk en zijn geschiedenis leert kennen, komt

vroeg of laat de wens op het allemaal eens in het echt te zien. En aangezien ik een fietsfanaat ben en ontdekte dat er fietsreizen in Georgië werden georganiseerd, heb ik voorgesteld het land op de fiets te gaan bekijken. Zo gezegd, zo gedaan. Het werd een groepsreis met voornamelijk Duitse deelnemers.

De schrijfster had ons gewaarschuwd voor de slechte wegen en het chaotische verkeer. We vonden inderdaad de nodige obstakels op onze weg

En de nodige curiosa. Als je door Georgië reist, kun je namelijk niet om Stalin heen. In zijn geboorteplaats Gori staat een kolossaal Stalinmuseum met een opmerkelijke verzameling Stalinrelicten, o.a. een verjaarscadeautje van de plaatselijke afdeling van de CPN in het Friese Houtigehage.

Maar het mooiste was toch dat de beelden die we in ons hoofd hadden, tot leven kwamen, met name in Tbilisi, waar een groot deel van het boek zich afspeelt. Zo liepen we over de Roestaveli-Avenue, waar op 9 april 1989 de in het boek indringend beschreven Russische inval plaatsvond, en op het Vrijheidsplein, waar de al genoemde demonstratie tegen Sakaasjvili werd gehouden. En we waren vooral onder de indruk van het landschap, dat de door Nitsa aan Brilka vertelde legende over het ontstaan van Georgië aanschouwelijk maakte:

Op een mooie, zonnige dag verdeelde God de door hem geschapen aardbol in landen (dat moet nog lang voor de torenbouw van Babel zijn geweest) en organiseerde hij een jaarmarkt, waar alle mensen luidkeels tegen elkaar opboden en naar de gunst van God dongen in de hoop zo het beste stukje aarde te bemachtigen. [...] Na een lange dag was de wereld in vele landen verdeeld en was God moe. Maar God - wijs als altijd - had voor zichzelf natuurlijk een soort vakantieoord achtergehouden, het mooiste stukje aarde: rijk aan rivieren, watervallen, sappige vruchten en met - dat moet hij hebben vermoed - de beste wijn van de wereld.

En dat vakantieoord is dus Georgië.

